

František Šusta

Triky, finty, vychytávky od zootrenéra pro psí svět

**Co se mohou trenéři a majitelé psů naučit
od trenérů zvířat v zoo**

NAKLADATELSTVÍ

Praha, 2026

Praktické návody v této knize slouží pro čtenářovu inspiraci a pro správnou funkčnost musejí být aplikovány s maximálním citem a s respektem k individuálním potřebám a odlišnostem každého zvířete. Autor a nakladatel nenesou odpovědnost v případě náhodných nebo následných škod vzniklých na základě opatření, provádění nebo používání pokynů a doporučení obsažených v této knize nebo v souvislosti s nimi.

Copyright © RNDr. František Šusta, 2026

Illustrations © RNDr. František Šusta, 2026

Photos © Barbora Bušková, Tomáš Čontofalský, Michael Fokt, Ivo Firla, Michaela Jerhotová, Kristýna Malenínská, Frank Rønsholt, Bára Šurovská, František Šusta ml., Monika Vlčková, archivy Zoo Bojnice, Zoo Praha, Zoo Zlín, uShaka Marine World, Denver Zoo Conservation Alliance, San Diego Zoo Wildlife Alliance a autora, 2026
© Nakladatelství PLOT, 2026

ISBN 978-80-7428-522-6

Poděkování

Tato kniha, stejně jako všechny mé ostatní, by nemohla vzniknout bez pomoci a podpory řady lidí. V tomhle případě nejde vždy jen o jejich přímou podporu. Jde i o krásná setkání a inspirace k tomu, kolika různými způsoby lze řešit podobné problémy. A protože inspirace právě pro tuto konkrétní knihu vznikaly hlavně při setkáních s pracovníky různých zoo nebo při tréninku nejrozličnějších tamních živočišných druhů, musím začít od nich. Ze všech zoo v ČR a na Slovensku musím u této knihy poděkovat nejvíce pracovníkům i zvířatům ze Zoo Bojnice, Zoo Praha, Zoo Ostrava a Zoo Zlín. Jim všem vděčím nejen za zkušenosti a zde použité příklady, ale i za aktivní pomoc při zajišťování fotografií a udělování potřebných souhlasů s jejich publikováním. Ze zahraničních pracovišť pak děkuji za fotografie a povolení především uShaka Marine World z JAR, Denver Zoo Conservation Alliance a San Diego Zoo Wildlife Alliance z USA a Copenhagen Zoo v Dánsku. Na obsahu knihy se ale, i když to nevědí, podílelo mnoho dalších zoo, záchranných stanic a jiných pracovišť, kde jsem měl tu čest dělat konzultace nebo probírat postupy s jejich zaměstnanci. Pokud bych je zde měl vyjmenovat, určitě bych na někoho zapomněl... takže děkuji Vám všem!

Poděkovat musím svým prvním i pozdějším zahraničním učitelům pozitivního tréninku. Těmi prvními byli Steve Martin a Wouter Stellaard, oba tehdy za americkou firmu Natural Encounters. INC. Mnoho zde použitých triků pochází právě od nich dvou, i když oni sami jim obvykle nedávali žádné názvy. Hned po nich musí přijít na řadu moje velká kamarádka a učitelka Gabby Harrisová a ze všech velkých autorit mého oboru hlavně Prof. Susan Friedmanová, která mojí další práci dala systém a byla vždy otevřená každou záležitostí ze zoopraxe zasadit do kontextu vědy tak, aby bylo možno se z ní poučit pro všechny další podobné případy. Opět i zde bylo mnoho dalších učitelů, které nedokážu všechny vyjmenovat... takže díky, díky a ještě jednou díky za vzdělání a rady.

Za odbornou revizi a konzultace děkuji Jakubovi Beranovi, který se za léta, co se známe, stal v oblasti behaviorální analýzy z mého „občasného studenta“ mým trvalým rádcem. A za rady a myšlenky především ohledně fungování

mozku a nápravy traumat děkuji (stejně jako u mnoha dalších knih) doktorce Tereze Nekovářové.

Děkuji všem, jejichž příklady nebo celé příběhy jsem mohl v knize uvést. Johaně a jejím koním, Věře a Henrymu, Aleně a Krtkovi, Hance s Dianou, Báře s Chelsie a Apinkou, Mírovi s Eliškou, Ivaně a Milošovi se Samíkem, Erice s Tarou a Andree s Maybeem. Těm všem patří velké díky za příklady, souhlasy, fotky a v mnoha případech i za dlouhou, trpělivou a vyloženě profesionální práci směrem ke stanovenému cíli, ve které pokračovali i po našich společných trénincích. Děkuji vám, jste pro mne s mnoha dalšími podobnými lidmi důkazem, že tahle práce má smysl.

Některé mé vlastní uvedené postupy (hlavně při práci s traumatem) vycházejí z technik NLP a sluší se tu proto poděkovat i těm, kteří mě tomu naučili a tím, i když to jistě nebylo jejich záměrem, zlepšili tenhle svět pro mnoho psů i jiných zvířat. Krom toho jsem díky nim poznal kouzlo metafor, kterých je tato kniha plná. Určitě tedy děkuji Johannovi Bhagatu Zeilhoferovi a Sanandě Jitce Nausové.

Krom všech lidských učitelů a inspirativních osobností, kteří mne na mojí cestě ovlivnili, musím jako trenér zvířat poděkovat právě zvířatům. Těm mnoha desítkám druhů v zoologických zahradách i soukromých chovech, které mne donutily koukat na každého tvora jako na individualitu a hledat nové postupy jednotlivým druhům i jedincům na míru. A těm stovkám psů na nejrozličnějších táborech, akcích a konzultacích, kteří jsou nejen mými učiteli a radostí, ale i důvodem k tomu, abych se snažil svou práci s nimi rozvíjet. A mezi všemi psy samozřejmě děkuji nejvíc těm svým – fenkám Rozárce a Verunce.

A na konci tohoto seznamu musím a chci vzpomenout na rodinu a hlavně svou ženu Karin, která musí kvůli mé profesi občas čelit i v domácnosti nejroznějším „zvířecím výzvám“. Především jí patří velké díky za trpělivost, podporu a pochopení. Bez toho bych tuhle práci nemohl dělat. Děkuju.

Obsah

PŘEDMLUVA

Jak číst tuhle knihu a třeba podle ní i trénovat	9
---	---

ÚVOD

Co může dát zootrénink psímu světu?	11
--	----

KAPITOLA PRVNÍ

„Zoopřivolání“ od kohokoli a na centimetr přesně (aneb „zvukový target“ a jeho výhody)	15
---	----

Trik první: Přivolání na chrastítko – psí verze	17
---	----

<i>Kdo tohle používá aneb Příklad z praxe</i>	20
---	----

A jak se to cvičí v zoo?	22
--------------------------	----

<i>Kdo tohle používá v zoo?</i>	24
---------------------------------	----

KAPITOLA DRUHÁ

Kouzlo poslední vzpomínky	26
----------------------------------	----

<i>Kdo tohle používá v zoo?</i>	30
---------------------------------	----

Trik druhý: Posun frontové linie	32
----------------------------------	----

<i>Příklad z praxe: Henry a Věra</i>	35
--------------------------------------	----

KAPITOLA TŘETÍ

Jak udělat z pasti skrýš a domeček	38
---	----

Trik třetí: Výtah na mejdan	44
-----------------------------	----

<i>Příklad z praxe: Krtek a Alena</i>	52
---------------------------------------	----

Trik čtvrtý: Vyzrazení happyendu	53
----------------------------------	----

Trik pátý a šestý: Zavírání před nosem a Mocný pohled	56
---	----

Trik sedmý: Kouzelný kobereček	60
--------------------------------	----

Trik osmý: Vystavění jeskyně	62
------------------------------	----

KAPITOLA ČTVRTÁ

Na poradě uvnitř mozku	67
-------------------------------	----

Z korporátu do mozku	69
----------------------	----

Triky devátý a desátý: Uniforma dobráka a Hadrový panák	76
---	----

<i>Krátká vzpomínka z praxe: Diana a Hanka</i>	80
--	----

Trik jedenáctý: Variabilita pomůcek	83
-------------------------------------	----

<i>Příběh z praxe: Apinka a Bára</i>	84
--------------------------------------	----

Trik dvanáctý: Tři pohádky přes horor	88
---------------------------------------	----

<i>Příběh z praxe: Chelsinka a znovu Bára</i>	
---	--

<i>aneb Jak se z topinkovače stal Barbucha</i>	90
--	----

Trik třináctý: Unudění v rytmu (tzv. rytmická habituace)	94
--	----

Habituace není jen rytmická	101
-----------------------------	-----

Trik čtrnáctý: Opilý orchestr (kapela)	105
--	-----

<i>Příběh z praxe: Eliška a Míra</i>	107
--------------------------------------	-----

KAPITOLA PÁTÁ

Mříž, co dává svobodu	114
------------------------------	-----

Metafora o bezpečném ostrově	115
------------------------------	-----

Trik patnáctý: Chráněný kontakt	120
---------------------------------	-----

Jak moc vstoupíš do oceánu a co tě tam zdrží	123
--	-----

<i>Příběh z praxe: Samík, Miloš a Ivana</i>	128
---	-----

Chráněný kontakt pro plaché psy	131
---------------------------------	-----

<i>Příběh z praxe: Tara a Erika</i>	132
-------------------------------------	-----

Poznámky a triky k různým typům ošetření	147
--	-----

<i>Příklady z praxe ze zoo</i>	155
--------------------------------	-----

KAPITOLA ŠESTÁ

Přesilovka neznámená chaos	157
-----------------------------------	-----

Trik šestnáctý: Rinta Barta Simpsona aneb	
---	--

„Jak předstírat, že tu šéfuju“	164
--------------------------------	-----

<i>Příklad z praxe: Maybe a Andrea a finta Barta Simpsona</i>	164
---	-----

Tréninková výzva na závěr: Hra „na Melouna“	167
---	-----

Závěrečný přehled triků	173
Trik první: Přivolání na chrastítko	174
Trik druhý: Posun frontové linie	175
Trik třetí: Výtah na mejdan	176
Trik čtvrtý: Vyzrazení happyendu	177
Trik pátý a šestý: Zavírání před nosem a Mocný pohled	178
Trik sedmý: Kouzelný kobereček	179
Trik osmý: Vystavění jeskyně	180
Trik devátý: Uniforma dobráka	181
Trik desátý: Hadrový panák	182
Trik jedenáctý: Variabilita pomůcek	183
Trik dvanáctý: Tři pohádky přes horor	184
Trik třináctý: Unudění v rytmu (tzv. rytmická habituace)	185
Trik čtrnáctý: Opilý orchestr	186
Trik patnáctý: Chráněný kontakt	187
Trik šestnáctý: Finta Barta Simpsona	188
Obecné principy, které se objevují napříč mnoha různými triky	189
Konec a zvonec	193
Doporučená literatura	195

PŘEDMLUVA

Jak číst tuhle knihu a třeba podle ní i trénovat

Kniha, kterou dostáváte do ruky, není dílem pouze mým, ale vlastně všech mých kolegů zvířecích trenérů, ať už z oboru zootréninku, nebo z tréninku psů a jiných domácích zvířat. Postupy a metody v ní popsané nejsou v žádném případě jen mým osobním vynálezem, ale vycházejí i ze zkušeností mnoha lidí, kteří si je vzájemně předávají na konferencích a dalších setkáních. Každý si pak metodu upraví podle potřeb svých i potřeb zvířete, až nakonec metoda zlidoví a patří všem. Od této chvíle a díky mojí knize budou zmíněné metody patřit i vám a především vašim zvířatům. Nepochybuji o tom, že i vy si je upravíte a dost možná některé z nich posunete dál. Je to dobře a moc vám v tom fandím.

Smyslem knihy bylo původně zprostředkovat nápady a inspirace ze „zoosvěta“ majitelům domácích zvířat a pomoci jim tak vyřešit nejrůznější problémy, které máme se svými svěřenci společné. Když jsem ale začal knihu psát, zjistil jsem, že tenhle dar nejde pouze jedním směrem, ale oběma – tedy i od psů a dalších domácích zvířat směrem k zoo. Před mnoha lety jsem ještě jako zaměstnanec Zoo Praha začal ve volném čase učit pozitivní trénink majitele psů. A za poměrně krátkou dobu jsem i ve psím (a koňském či papouščí) světě našel řadu věcí, které mi pomohly při tréninku zoozvířat a řadu z nich dodnes využívám já i kolegové, které jsem s nimi seznámil.

To, co je v knize opravdu mým dílem, ale nedělám si na něj patent, jsou názvy většiny popsaných „triků“. Vymyslel jsem je tak, aby se daly dobře zapamatovat a aby čtenáře a účastníky mých seminářů pobavily. Proto se nedivte, pokud by snad na vás někdo z kolegů zootrenérů koukal zmateně na otázku,

zda využívá „uniformu dobráka“ nebo „opilý orchestr“. Tyto **názvy vznikly pro účel této knihy** a já mohu jen doufat, že se třeba uchytí.

Zvláštností této knihy jsou metafory. Prosím, určitě je při čtení nepřeskakujte. Mají svůj velký význam v tom, aby vám pomohly zažít alespoň částečně pocity, které možná v té které situaci zažívá zvíře. Právě proto je, prosím, nejen čtete, ale **zkuste si s jejich pomocí těmi pocity skutečně projít**. Ano, já vím a souhlasím, že nikdy neuhádneme, co si zvíře myslí a co cítí. Ale jsem přesvědčen, že se na to musíme alespoň ptát. Pokud se na věc podíváme alespoň trochu z jeho úhlu pohledu, půjde nám i společný trénink lépe.

A ještě jedna poznámka ke všem uvedeným návodům pro trénink. Jsou tu pro vás **jako inspirace a návrhy, ale ne jako přesný návod se zárukou**. Je na vás, zda mezi jednotlivé kroky dokážete pro větší pohodu vašeho zvířete zařadit i další mezikroky nebo je ještě o něco vylepšit a uzpůsobit vašim potřebám. Pes ani jiné zvíře není kouskem nábytku, který si sestavíte podle návodu. Berte ony návody jako seznam toho, na co nezapomenout, ale stále mějte na paměti, že **za své zvíře nesete odpovědnost v tréninku vy sami**. V první řadě je potřeba vidět zvíře, až potom návod.

Tak přeju hezké počtení, úspěšné trénování a spokojený lidsko-psí (či jinak lidsko-zvířecí) život.

ÚVOD

Co může dát zootrénink psímu světu?

Pokud si dnes pořídíte psa a k němu nějakou základní literaturu o jeho výcviku (nebo řekněme „tréninku“), určitě brzy narazíte na pojmy jako klikr, pozitivní posílení, rozvrh odměn a tak dále. Když si potom knih pořídíte víc, narazíte i na větší množství přístupů, často i částečně protichůdných, kde se ale základní pojmy budou stále opakovat. Všechny tyhle pomůcky a postupy jsou už dnes pevnou součástí psího světa a vyvíjejí se dál mnoha cestami.

Ne každý si ale uvědomí, kde to všechno před mnoha lety začalo a co nám tyhle „prapůvodní kořeny“ moderního tréninku zvířat mohou do dneška dát. Trénink pozitivním posilováním, který vychází především z vědeckého základu tzv. behaviorismu, má svůj původ v práci s divokými druhy zvířat v mořských světech a zoologických zahradách. Byl stvořen pro ty druhy, které vás na rozdíl od psa neberou jako pána tvorstva ani pána vlastního. Berou vás v nejlepším případě jako rovnocenného partnera nebo zajímavou nabídku. Obecné principy pozitivního tréninku zvířat, platné napříč celou živočišnou říší, se ověřovaly na stovkách druhů od exotických šelem přes plaché kopytníky, volně létající ptáky až ke komodským varanům nebo žralokům. Každý ten druh je něčím zvláštní a každé zvíře je originál. A úkolem zootrenéra je **respektovat ony zvláštnosti a najít ke svému svěřenci cestu, kterou spolu začnou komunikovat**. Když se to podaří, pak se v té komunikaci nakonec dostanou třeba až k dobrovolnému odběru krve nebo v případě delfína i k zavádění sondy do žaludku.

Osobně jsem před mnoha lety začínal jako zootrenér (a dodnes jím jsem), než jsem začal znalosti z tréninku „nepsů“ aplikovat ve psím světě. Tyhle dva

světy jsou odlišné, ale přesto mají mnoho společného, stejně jako je mnoho příležitostí, kdy se jeden svět může od toho druhého učit.

Pojďme nejprve ke zvláštnostem zoo. Tou první je to, co už jsem zmiňoval – pro zvíře v zoo obvykle nejste žádným přirozeným vůdcem a zoozvíře se obvykle nezajímá o váš názor, natož aby se snažilo vám vyhovět jen pro vaši lepší náladu. A nejen to. Na počátku vztahu zootrenéra a jeho svěřence je to obvykle ještě komplikovanější, protože mnoho zoozvířat si od člověka udržuje odstup, nebo se ho na počátku přímo bojí. Tím pádem **navazování společného kontaktu začíná budováním důvěry**. Snahou, aby se zvíře přestalo bát a stalo se aktivním účastníkem, který má o trénink zájem. K tomu je třeba připočítat i to, že o zvíře v zoo obvykle nepečuje jeden jediný člověk, ale chovatelé se na rajónu střídají. Signály, které si se zvířetem vybudujete, tedy musí být přenositelné mezi jednotlivými lidmi a ideálně i do jiné zoo, pokud by se zvíře stěhovalo. V zoo hraje obrovskou roli i vliv dalších zvířat ve společném výběhu či sociální skupině toho, koho se právě snažíte trénovat. A není pravda, že by stačilo zvíře na trénink prostě jen oddělit od ostatních a ono začne fungovat jako samostatný jedinec bez vlivu ostatních. V zoo se často ovlivňují i jedinci, kteří jsou ve vedlejších výbězích a do kontaktu vůbec nepřijdou.

Ke všem těmhle drobným komplikacím připočtíme ještě to, že zvíře v zoo není obvykle majetkem toho, kdo se o něj stará a případně s ním trénuje. Chovatel (popř. zootrenér) za zvíře zodpovídá vrchnímu chovateli, ten kurátorovi, kurátor řediteli a všichni společně ještě často i nějakému zahraničnímu koordinátorovi chovu pro daný druh. To sebou nese určitou nesvobodu a opatrnost v rozhodování o tréninkových postupech, občas i pochopitelnou obavu zkusit něco nového a hlavně velkou psychickou náročnost pro chovatele, potažmo trenéra, ve chvílích, kdy je potřeba udělat něco na sto procent (například dostat do zvířete celou dávku léku nebo dostat velké zvíře do transportní bedny). I z toho důvodu se vše nacvičuje velmi precizně, s velkými rezervami a postup prochází řadou kontrol a schvalování.

Oproti tomu má zootrenér proti člověku, který si cvičí vlastního psa, některé věci o dost jednodušší. Zvíře v zoo nebývá tak zásadně ovlivněno psychikou jeho člověka, jako se to stává psům, a najít příčinu jeho chování, které chceme změnit, bývá jednodušší. Jen málokdy bude zoozvíře vykazovat například agresi k určitým lidem jen proto, že je jeho chovatel nemá rád, a také se nebude bát spolu s chovatelem těch věcí, kterých se bojí on... prostě proto, že **mezi zoozvířetem a „zoozaměstnancem“ obvykle nevzniká ta samá vazba,**

jaká vzniká mezi člověkem a jeho psem. Chovatel v zoo také se svými svěřenci nežije po celý den, ale vstupuje za nimi jen na určitou časově omezenou dobu – například u lachtanů trénovaných pro veřejné vystoupení to může být několikrát denně na dvacet minut. V takové jasné vymezené době lze spočítat, pokud budeme chtít, všechny odměny a všechna posílení všech chování a mít jasnou kontrolu nad tím, co a jak člověk ovlivnil. **Se psem ale žijeme i mimo trénink a jeho výsledné chování je tedy z naší strany utvářeno i tehdy, když se na něj přímo nesoustředíme.** No a jedním důležitým rozdílem mezi zootréninkem a tréninkem psa konkrétně pro veterinární ošetření může být to, že řada zoozvířat nechodí na ošetření do ordinace a nečeká na něj v čekárně. Mnoho zákroků probíhá přímo v jejich domácím prostředí a tam se také nacvičují. Tím pádem lze zařídit, aby se pro zvíře při skutečném ošetření změnilo oproti jeho nácviku jen minimum věcí.

Když se nad tím zamyslíte, zootrénink se od života a tréninku se psem liší v tom, že musí čelit větším výzvám, pokud jde o zvláštnosti a nároky jednotlivých druhů a tím pádem musí tvořit více různých postupů. Na druhou

uShaka Marine World, JAR

stranu má větší přehled – motivace zvířat jsou přímější, každý trénink může být zaevidován v nějakém tréninkovém zápisu a ve velkých zoo, které se tréninku opravdu věnují, tak vznikají celé postupy a evidence toho, jak zootrenéři řeší podobné problémy, se kterými se potýkají i majitelé psů. Obrovskou kategorií tu pak tvoří práce se stresem zvířete a ochočování plachých zvířat, což může být inspirací pro majitele psů adoptovaných ze špatných podmínek. A hlavně, zoo a mořské světy trénují především pro dobrovolné veterinární ošetření, což může být snem každého majitele psa, jehož miláček má na veterině problém akceptovat péči doktora.

Pojďme se tedy na některé z postupů podívat. Nebudu vás nudit tabulkami a zápisy, ale pokusím se vám všechno polidštit, či spíše „pozvítet“, tedy dostat vás alespoň na chvíli do stejné pozice vnímání, ze které vše (snad) vnímá i zvíře. Teprve z pohledu zvířete totiž pochopíme, jak a kdy může který postup fungovat. Tak pojďme na to.

KAPITOLA PRVNÍ

„Zoopřivolání“ od kohokoli a na centimetr přesně (aneb „zvukový target“ a jeho výhody)

Zoo Bojnice

Představte si, že jste třeba taková kapybara. Ležíte si na břehu jezírka ve velkém výběhu, kolem něhož dokola chodí celý den hromady návštěvníků. Už jste si zvykli na lidi i jejich hlasy a jste vůči nim imunní – v podstatě je nevnímáte. Mezi křikem dětí, volání rodičů „jé, hele, to je to velké morče“ nebo zvukem rozhlasu se ale občas ozve i hlas, kterému je dobré věnovat pozornost. Například „holky, pojďte domů“ by mohlo znamenat, že v zázemí na vás čeká zelenina. Problém (tedy spíše chovatelův) je v tom, že jako kapybara nejste úplně nadáni potřebou vnímat konkrétní lidská slova, a navíc v návštěvnickém ruchu jste se naopak naučili lidský hlas odignorovat. Kromě toho i když se třeba časem naučíte vnímat hlas jednoho chovatele, tak jeho zástupce na víkendy fakt naposlouchaného nemáte a tím pádem vám jeho hlas nic neříká. Další věc je, že ta zelenina už je v zázemí jednou vysypaná a nikdo si ji nevezme zpátky. A je to pořád ta stejná zelenina jako každý den... a u jezírka je tak krásně. Tak kam byste spěchali? Chovatel si může volat, jak chce – vy, kapybara, dál „čilujete“ u jezírka. Možná, pokud si volání všimnete, nakouknete dvířky dovnitř, ale když zjistíte, že kvůli téhle zelenině, kterou už stejně v zázemí máte, není kam spěchat, vrátíte se na sluníčko k jezírku.

Jenže najednou se mezi kakofonií lidských hlasů ozve zvuk, který se od lidského hlasu liší. Je to zvuk chrastítka, který se vám v hlavě spojuje s tréninkem v zázemí a především s vidinou odměny, jejíž druh ale není dopředu jasný (tedy odborně řečeno jde o variabilní rozvrh odměn). Toho si všimnete a vzhledem k jasné tréninkové zkušenosti a „loterii odměny“ (víte, že může přijít cokoli včetně výjimečně atraktivního jackpotu) se zvednete a běžíte do zázemí. Tam už je chovatel, který chrastící target¹ přikládá ze své strany na mříž. Vy se ho dotknete čenichem, ozve se potvrzující zvuk (marker/bridge) a přijde odměna, jejíž typ byl doteď překvapením. Je úplně jedno, zda vás dnes volal známý chovatel nebo jeho zástup, protože chrastítka v rukou kohokoli zní úplně stejně. A také se nezastavíte ve dveřích kvůli zelenině rozházené po zemi. Dojdete **na centimetr přesně tam, kam vám ukazuje chrastítka, a teprve pak přichází dopředu neznámá odměna.**

Tolik k výhodám přivolání na chrastící target v zoologické zahradě. Ale jakou tohle může mít výhodu pro život se psem? Velkou. Target vydávající zvuk totiž plnil tyto role:

1 Slovem „target“ označujeme v pozitivním tréninku zvířat pomůcku, které se má zvíře konkrétní částí těla dotknout nebo se jí na konkrétní vzdálenost přiblížit. Může to být jak chrastítka, tak předmět na tyči, ale třeba i tečka od laserového ukazovátka nebo dřevěná destička, na kterou se zvíře postaví.

- 1) byl přenositelný i na jiné osoby
- 2) volá zvíře na centimetr přesně tam, kde ho chcete mít
- 3) v kombinaci s variabilním rozvrhem odměn zvyšuje motivaci zvířete chování udělat (je to určitá loterie).

Představte si, že máte štěně, které se teprve nedávno naučilo vůbec porozumět vašemu hlasu a povelu „Baryku, ke mně“. Byli jste opravdu důslední v tom, že po doběhnutí k vám má Baryk předsednout nebo že dobíhá na dotek vaší ruky. Teď ale jedete na pár dnů pryč a Baryka bude hlídat vaše babička, která je sice moc hodná, ale donutit ji napodobit jakoukoli tréninkovou zásadu je mimo vaše možnosti. Vaše štěně přivolává pokaždé jinou z deseti verzí „Barýsku, podívej, co pro tebe mám“, „kam běžíš, prdelko“ nebo „ježíšmarjá, nežer to a pojď si pro buřtíka“ a tak dále. V reálu nefunguje z těchto povelů ani jeden... funguje jen ten buřtík, kterým babička na štěně mává. A ten funguje jen v případě, že se Baryček na babičku po jejím zavolání otočí a že má na buřtíka chuť (tedy pokud si, zaujatý krtinou, vůbec všimne jejího hlasu. A kromě toho už se ten šikula naučil vzít si buřtíka z jedné ruky dříve, než ho babička druhou rukou chytí a připne na vodítko. Pokud chcete zvýšit babiččiny naděje na Barykovo přivolání a připnutí na vodítko, dáte jí na těch pár dnů spolu s Barykem i více druhů odměn a hlavně chrastítka, které bude v její ruce znít úplně stejně, jako znělo ve vaší. Baryk tudíž nebude muset rozpoznávat povel pronášený novým, neznámým hlasem, ale půjde za známým podnětem. V ruce, která drží chrastítka, se buřt drží špatně, takže opravdu dojde nejprve k dotyku a až potom k odměně. A pokud chce babička Baryka upnout na vodítko, pak stačí držet chrastítka poblíž druhé ruky.

Trik první: Přivolání na chrastítka – psí verze

Cvičení s chrastítkem obvykle učím už malá štěňátka jako první úkol, skrze který se seznamují s pozitivním tréninkem. V takovém případě je to pro takové štěňátko i způsob, jak pochopit celý tzv. základní tréninkový dialog²,

2 Onen základní tréninkový dialog mezi člověkem a trénovaným zvířetem se skládá z pěti vět. Zvíře říká „chci práci“ (třeba předsednutím před člověka nebo zaujmutím jiné základní pozice). Člověk odpovídá „tady práci máš“ (vydání povelu – podnětu k chování). Zvíře odpovídá „pracuju“ (vykonáním požadovaného chování). Člověk říká „děláš to správně“ (zvukem markeru – bridge). Na konci přijde odměna a po jejím spotřebování zvíře znovu

který podrobně popisují ve svých předchozích knihách. (Podrobně a s odkazem na osvojení základních „slov tréninkového dialogu“ je cvičení s chrastítkem popsáno v knize *Lidsko-psí konverzace* z roku 2021 na s. 54). Zde si cvičení uvedeme zjednodušeně:

- 1) Zvolte si nejen chrastítko, ale i tzv. marker/bridge (signál říkající „teď jsi udělal něco správně“):³ Typickým markerem (bridgem) je v pozitivním tréninku klikr, ale můžete použít i jedno konkrétní slovo, vždy stejné. Chrastítko doporučuji takové, které bude slyšet i na několik desítek metrů, nebude při vašich vycházkách chrastit samo od sebe při každém kroku a **které pes neuslyší od nikoho jiného**. Například bych z bezpečnostních důvodů nevolil dětské chrastítko sehnatelné v obchodě s kočárky, aby si později vašeho psa nepřivolalo cizí miminko k sobě do kočárku.
- 2) První dotyk a marker: Vezměte pamlsek, o který vaše štěně stojí, a zavřete ho do dlaně. Držte pěst kousíček před psem, a pokud k pěsti přičichne, vydejte přesně v tu chvíli zvuk markeru (bridge) a dlaň s pamlskem otevřete a nechte psa pamlsek sníst. Akci několikrát zopakujte.

zahajuje dialog „já chci práci“. Asi nejlépe je tento dialog vysvětlen právě v knize *Lidsko-psí konverzace* z roku 2021 od s. 54.

3) Jako „zootrenér“ jsem zvyklý pro tento signál používat termín bridge, nebo přímo terminal bridge a tento termín používám i ve svých předchozích knihách. Nicméně svět tréninku psů používá obvykle pojem marker. Proto zde budu používat oba termíny se stejným významem. Signál psovi říká „dostaneš odměnu, protože jsi udělal něco správně, dál už nemusíš pokračovat“.

- 3) První dotyk na chrastítko, zatím bez zvuku: Do stejné dlaně znovu sevřete pamlsek, ale spolu s ním i chrastítko, které bude z pěsti vyčuhovat směrem ke psovi. Chrastítko zatím nechraští. Jakmile se pes dotkne čenichem chrastítka, zazní zvuk markeru a dlaň s pamlskem se otevírá.
- 4) Prodlužování vzdálenosti a přidání zvuku chrastítka: Odměna je stále schována v sevřené pěsti za chrastítkem, ale ruku s nimi dáváme do stále větší vzdálenosti od psa. Ve chvíli, kdy ruku s chrastítkem i odměnou dáváme do kýžené polohy, začínáme lehce chrastit. Zvuk chrastítka tedy psa upozorňuje, kde odměnu najde, a začíná se podle něj orientovat. Jakmile k němu doběhne a dotkne se ho čenichem, ozve se zvuk markeru (bridge) a ruka s odměnou se otevírá.
- 5) Odměna je jinde, než chrastítko: K této fázi můžeme přistoupit až po řadě opakování předchozích kroků a to ve chvíli, kdy pes už jednoznačně rozumí markeru (bridgi) ve smyslu „dostaneš odměnu, protože jsi udělal správné chování, dál už nemusíš pokračovat.“ Odměnu si připravíte do druhé ruky, než která drží chrastítko. Zachrastíte v menší vzdálenosti od psa, než jakou jste nacvičili v kroku 4 (princip tzv. rozvolnění kritérií vysvětlují např. v knize *Trénink je rozhovor*, 2014). Jakmile se pes chrastítkem dotkne, vydáte zvuk markeru (bridge) a odměnu mu druhou rukou **donešete do místa, kde je právě jeho hlava (tedy k chrastítku)**. V této situaci jsou někteří psi zmatení a nechápou, proč se dotýkat chrastítka, když potrava je jinde. V tom případě je třeba znovu několikrát procvičit krok 4, používat marker ve správnou chvíli a při opětovných pokusech o krok 5 udělat jen krátkou vzdálenost k chrastítku a odměnu podat přímo do místa dotyku čenichu s chrastítkem.
- 6) Znovu prodlužujeme vzdálenost k chrastítku a začínáme přivolávat z dálky: Jakmile pes pochopí předchozí krok, začínáme ho k chrastítku volat ze stále větší vzdálenosti a v situacích, kdy je třeba zaujatý jinou činností. POZOR, pokud jste zkusili pejska na chrastítko přivolat a on na něj nereaguje, nejpozději po třech vteřinách přestaňte chrastit, nebo pes vůči zvuku zbytečně otupí a bude reagovat méně a méně. Navíc by se naučil, že má na tento pokus nekonečně času a nemusí spěchat (i proto tuto fázi cvičte opravdu jen v bezpečném prostředí, kde nemusíte na přivolání za každou cenu trvat). Naopak, pokud se pes k chrastítku včas rozběhne, chrastěte mu celou dobu, co k vám běží, aby přesně našel místo, kde se má dotknout. **Každé takové přivolání končí až dotykem na chrastítko**, aby bylo na centimetr přesně

jasné, kde má pes být (a aby ho babička z našeho příkladu později snadněji odchytila). Při dotyku se ozve marker (bridge) a přijde odměna. Pokud pes už bezpečně reaguje vždy do tří vteřin, začnete tuto „příležitost vydělat si odměnu“ přiměřeně zkracovat tak, aby sice měl vždy velkou šanci to stihnout, ale tu a tam svou příležitost díky pomalé reakci nestihne⁴. Postupně se tak dostanete až na reakci třeba v jedné vteřině.

- 7) Vytvoříme „loterii“ (variabilní rozvrh odměn): Pokud má být chrastítka pro psa atraktivní, nesmí být předem jasný druh odměny. Ve chvíli, kdy chování zvládá a přibíhá i na větší vzdálenost, začnete měnit typ a množství odměny, aby nebylo dopředu jasné, co to bude. Můžete měnit (s rozumem a ohledem na zdraví) různé druhy pamlsků a i jejich množství. Někdy odměnit hračkou, hrou, někdy psa za splnění jen pochválit a vyslat zpátky k tomu, od čeho jste ho přivolali. Ale všechno, co dostane, by mělo být atraktivní a nemělo by to být demotivující.
- 8) Přidáme úchop rukou: Ve chvíli, kdy pes vše zvládá, můžeme zvukový signál markeru ukončující splněný úkol časově posunout a nechat psa dotýkat se chrastítka trochu déle. Během této výdrže mu třeba i druhou rukou sáhneme na obojek nebo připneme vodítko... a až potom se ozve uvolňující signál markeru a přijde odměna. A pokud je to jen nácvik, můžeme psovi hned nato vodítko zase uvolnit, aby věděl, že ne každé připnutí znamená konec zábavy.

Kdo tohle používá aneb Příklad z praxe

Mistrem přivolání na chrastítka je třeba i moje vlastní fenka stafordšířského bulteriéra Verunka. Naučila se ho už ve třech měsících, protože na pracovišti tréninku zvířat v pražské zoo, kde jsem tehdy pracoval, bylo mnoho zvířat různých druhů a přibližně polovina z nich měla své vlastní jedinečné chrastítka... a protože Verunka se mnou chodila do zoo každý den do práce, tak nějak automaticky dostala přiděleno to své. Díky takovému univerzálnímu přivolání od kohokoli ji pak mohli venčit na volno kolegové v zoo, moji příbuzní... ale hlavně se nám později z přivolání na

⁴ O tom, jak zrychlit reakci na pozitivní podnět postupným zkracováním časového limitu píšu například v knize *Trénink je rozhovor* (2014, s. 85, Věčná šance není šance) nebo s přesným návodem v knize *Lidsko-psí konverzace*, (2021, s. 45, Zrychlení reakce na jméno)

chrastítka stal „zlatý hřeb“ našich vystoupení pro děti ve školách a školkách. Vybraní dětské dobrovolníci se totiž s chrastítkem vždy schovávají v budově a Verunka je podle zvuku chrastítka hledá. I děti, jejichž slovním povelům by Verunka zatím nerozuměla (protože jim kvůli šišlání často sotva rozumí i dospělý člověk), jsou najednou s chrastítkem v ruce pány situace a cvičiteli cizího pejska.

Své vlastní „chrastítkové koně“ má i Johana, která cvičí koně pro filmové účely. Představte si situaci, kdy na koni sedí herec neznalý jízdy a kůň má v pravý čas přejít i s hercem před kamerou určitým směrem a zastavit na přesném místě. V takovém případě jedno malé a dobře ukryté chrastítka dokáže divy. Například pokud ho drží v ruce někdo z „bezejmenného davu“ na scéně a v pravý čas na něj nenápadně zachrastí. Kůň na scéně dojde k určenému místu, aby se dotkl ukrytého chrastítka, zastaví se a čeká, až režisér řekne STOP, ozve se klikr a konečně může do záběru vstoupit i Johana s odměnou. A herec na jeho zádech se jen veze a pokouší se vzbudit dojem, že koně (řízeného chrastítkem) opravdu ovládá.

A jak se to cvičí v zoo?

Možná vás napadlo, že nácvik přivolání na chrastítka třeba s divokou šelmou v zoo určitě nezačíná dotykem na holou pěst ukrývající granulí. Ano, máte pravdu. V zoo se často trénuje v tzv. chráněném kontaktu, tedy přes mříž oddělující zvíře a chovatele. Jak si ještě povíme v pozdější části knihy, chráněný kontakt nechrání jen chovatele před zvířetem, ale hlavně dává pocit bezpečí zvířeti, a tím pádem jsou často i plašší jedinci přes mříž mnohem kontaktnější, než by byli v kontaktu přímém (bez mříže). Mříž (či jiná bariéra) navíc umožňuje chovateli pracovat se vzdáleností odměn v dosahu či mimo dosah zvířete. Obou věcí se využívá při nácviku chrastícího targetu v chráněném kontaktu.

Řekněme, že by tím cvičencem byla právě kapybara, o které jsem výše psal. Postup by vypadal takto:

- 1) Navodíme spolupráci v chráněném kontaktu – kapybara je ve své ubikaci a na své straně mříže, což jí dává pocit bezpečí. Díky tomu se postupně osmělí a začne si skrz mříž brát od chovatelky odměnu.
- 2) Chrastítka jako „tlačítka krmicího automatu“ – chovatelka drží potravu za mříží mimo dosah kapybary. Na mříži má položenou druhou ruku s chras-

títkem (zatím nevydává zvuk) tak, aby se ho kapybara mohla dotknout čenichem, zatímco potrava je zatím mimo její dosah (hlava kapybary, chrastítka a potrava jsou v jedné linii). Jakmile se kapybara dotkne chrastítka, chovatelka jí podá potravu. Lze zavést i zvukový marker označující úspěch (např. klikr), ovšem zvířata v zoo bývají plachá a zvuk klikru je někdy děs. V takovém případě se tenhle krok dělá úplně potichu.

- 3) Odklony z přímého směru k jídlu – pokud se kapybara začíná aktivně dotýkat chrastítka, aby dostala potravu, začínáme s každým dalším pokusem chrastítka více vzdalovat (např. 20 cm do strany z přímé linie mezi hlavou kapybary a potravou). Pokud se kapybara dotkne chrastítka, do místa dotyku je ihned podána potrava.
- 4) Přidáme volací zvuk – krátce před umístěním na mříž začíná chrastítka chrastit. Je třeba sledovat, zda zvuk zvíře neděsí, pro začátek stačí posunout chrastítka třeba jen o 20 cm směrem ke zvířeti. Určitě s ním přestane chrastit ještě předtím, než se ho zvíře dotkne. Po dotyku kapybary na chrastítka přichází marker (pokud jsme ho vytvořili) a odměna podaná v místě, kde došlo k dotyku.
- 5) Větší přesuny za zvukem – na chrastění voláme kapybaru mezi ubikacemi a ta za ním přechází a každé přivolání končí dotykem na chrastítka a odměnou podanou v místě dotyku. Těsně před dotykem chrastítkem už netřese, aby se kapybara zvuku nelekla a dále neztratila důvěru, zkrátka aby se „nezradila“⁵.
- 6) Vytvoříme „loterii“ (variabilní rozvrh odměn) – podobně jako v příkladu se psem je v tuhle chvíli čas zařadit variabilní rozvrh odměn, aby kapybara neměla vždy úplně dopředu jasno, „co za to“ a nemohla se dopředu rozhodnout, zda se jí přivolání vyplatí, nebo ne. A tak chovatel, který si ji po zázemí přivolává již na dost velkou vzdálenost, dává různé (ale stále velmi atraktivní) druhy odměn, jejichž typ zvíře zjistí až po splnění, a dává je v různém množství. Stejně jako v příkladu se psem je i zde důležitý princip „časového limitu“. V bezpečném prostředí kapybaru učíme, že chrastítka tu není věčně a že je to časově omezená šance. Pokud nám na jeho zvuk nezareaguje cca do tří vteřin, zvuk mizí a nová šance vydělat si odměnu

⁵ V trenérské hantýrce se často pro situace, kdy dojde k nechtěnému trestu a tím ztrátě důvěry zvířete, používá výraz, že se zvíře „zradilo“. Proto výraz „zradit se“ najdete v této knize ještě několikrát. Zvláště v tréninku plachých zvířat je třeba hodně předvídat, abyste se takovým „zrazením zvířete“ vyhnuli, protože náprava může někdy trvat i týdny nebo je třeba po takové události kompletně změnit trénink.

přijde až za nějakou chvíli, ideálně v době, kdy se zvíře znovu soustředí na trénink. Pokud už spolehlivě reaguje do tří vteřin, pak tuto dobu zkracujeme a postupně se dostáváme na reakci třeba do jedné vteřiny.

- 7) Přivolání zvenčí – řekněme, že už nám kapybara přechází v rámci svého zázemí za chrastítkem na vzdálenost mnoha metrů, máme zavedenou určitou „loterii odměn“ a kapybara na chrastítko reaguje v podstatě okamžitě. Je čas použít to pro přivolání zvenčí. Podnět, za kterým chodí na zázemí, je ale nejen zvukový (chrastění), ale stále i vizuální (vidí chovatele a chrastítko). Až ji budeme chtít zavolat z venkovního výběhu do zázemí, zůstane nám jen podnět zvukový. To znamená že kapybara venku uslyší zachrastění a poběží otevřenými dvířky dovnitř, kde teprve uvidí chovatele. Protože to pro ni bude novinka, budeme jí muset situaci usnadnit (odborně řečeno „rozvolnit kritéria“). Poprvé ji tedy zkusíme přivolat ve chvíli, kdy stojí ve výběhu těsně před dveřmi v menší vzdálenosti od chrastítka, než jakou zvládá v zázemí. Dáme jí i delší příležitost na reakci a pokud splní, dostane určitě jackpot. Pokud nám to vyšlo, začínáme stejným způsobem volat zvíře z výběhu na větší a větší vzdálenost, až se z toho stane běžná rutina. I nadále je třeba zachovávat to, že kapybara dojde až k chrastítku, dotkne se ho a až potom dostane odměnu. Pokud se dotyk na konci přivolání začne vypouštět, přivolání se obvykle zhoršuje, protože zvíře neví, kam až mělo dojít, a nakonec zůstane prostě jen ležet ve výběhu.

Kdo tohle používá v zoo?

Zvířat, která v českých a slovenských zoo volají jejich chovatelé z výběhu pomocí chrastícího targetu, je celá řada, ale na druhou stranu ne každý chce tento „kouzelný zvuk“ prozradit návštěvníkům, aby to snad také nezkoušeli. V době, kdy jsem v Zoo Praha dělal ukázky se zvířaty v areálu Bororo (dnes již tyto výstupy neuvidíte), měli jsme přivolání na chrastítko naučené u nosálů, lišek, dikobraza, prasátek, alpaky, skunků i fretek. Každý z nich měl své vlastní, takže jeden nereagoval na chrastítko někoho druhého a přivolat je dokázal i brigádník, který byl u nás na praxi.

V textu jsem zmínil kapybaru, takže by bylo fér říci, že podle výše uvedeného návodu se učily a naučily přivolání kapybary v Zoo Bojnice na Slovensku, kde chodí za tímto signálem do zázemí na vzdálenost mnoha

Zoo Zlín

metrů. Ale rozhodně největšími specialisty na „chrastítkové přivolání“ jsou jaguáři v Zoo Zlín. Ti chodí do svého zázemí za chrastícím targetem na vzdálenost několika desítek metrů z výběhu přes mřížový tunel, dvoreček a dvoje bezpečností dveře a svojí rychlou a výborně nacvičenou reakcí na zvuk chovatelům velmi usnadňují konec směny... což je vždycky fajn.

Chcete vědět více?

Přivolání na chrastítko není jedinou „zooformou“ přivolání, kterou se lze inspirovat. Zoologické zahrady a mořské světy nám daly i další formy přivolání, například tzv. emergency recall, tedy supersilné přivolání pro velmi excitované zvíře. Ten pejskaři oceňují zvláště ve chvílích, kdy jejich pes vyrazil za zvěří a klasické přivolání na něj nefunguje. Nácvik emergency recall popisují podrobně ve své knize *Lidsko-psí konverzace* z roku 2021, nicméně celý postup jeho nácviku na video, stejně jako nácvik přivolání na chrastítko i možnosti, jak zlepšit standardní přivolání, najdete v mém online kurzu **PŘIVOLÁNÍ PODLE TRENÉRA ZVÍŘAT**, který spolu s dalšími kurzy najdete zde (viz QR kód):

František Šusta

Triky, finty, vychytávky od zootrenéra pro psí svět

Co se mohou trenéři a majitelé psů naučit od trenérů zvířat v zoo

Ilustrace František Šusta

Fotografie Barbora Bušková, Tomáš Čontofalský, Michael Fokt, Ivo Firla, Michaela Jerhotová, Kristýna Malenínská, Frank Rønsholt, Bára Šurovská, František Šusta ml., Monika Vlčková, archivy Zoo Bojnice, Zoo Praha, Zoo Zlín, uShaka Marine World, Denver Zoo Conservation Alliance, San Diego Zoo Wildlife Alliance a autora

Redakce a sazba Matěj Barták, korektura Barbora Vaňková

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT, Bělohorská 2,
169 00 Praha 6, www.plotknihy.cz, jako svou 477. publikaci

Tisk FINIDR, s.r.o., 2026

Vydání první, Praha 2026

ISBN 978-80-7428-522-6